

روش‌شناسی ترجمه ادوات تأکید در ترجمه‌های معاصر قرآن کریم (مطالعه موردی: *إِنَّ، إِنْ، إِنَّمَا*، نون تأکید)

مهدی ناصری^{۱*}، رسول دهقان ضاد^۲، حسن برزنونی^۳

۱- استادیار گروه زبان و ادبیات عربی، دانشگاه قم، ایران

۲- استادیار گروه زبان و ادبیات عربی، دانشگاه قم، ایران

۳- دانشجوی کارشناسی ارشد زبان و ادبیات عربی، دانشگاه قم، ایران

دریافت: ۹۳/۱۰/۱۳ پذیرش: ۹۴/۷/۱۸

چکیده

هر زبان برای تأکید در کلام و تثبیت معنا در ذهن مخاطب، روش‌های خاصی را به کار می‌گیرد. در این میان، قرآن کریم را بهترین و برترین الگوی وادی سخنوری برشمرده‌اند که شیوه‌های ویژه تأکیدی را با گزینش حکیمانه و شگفت کلمات، در خود جای داده است. نظر به اهمیت این موضوع در قرآن کریم، پژوهش پیش‌رو کوشیده است تا ترجمه ادوات تأکید را در ترجمه‌های سه‌گانه قرآن یعنی تحت‌اللفظی؛ وفادار و تفسیری، مورد بررسی و کندوکاو قرار دهد. نگارندگان، نخست ضمن اشاره‌ای کوتاه پیرامون ادوات تأکید، مصادیق آن را از لابه‌لای ترجمه‌های موردنظر استخراج نموده و آنگاه به برابری این ادوات در ترجمه‌های معاصر قرآن کریم و مقایسه و ارزیابی ترجمه‌ها پرداخته‌اند. رهیافت این جستار علمی، از این قرار است که ترجمه‌های تحت‌اللفظی، در ترجمه ادوات تأکید، ریزنگری و تعمق کامل‌تر و دقیق‌تری از دیگر ترجمه‌ها داشته است. سپس ترجمه‌های تفسیری، به‌ویژه در ترجمه نون تأکید، نهایت دقت و توجه را نموده، و در مرتبه سوم نیز، ترجمه‌های وفادار قرار می‌گیرد که توجه لازم را در ترجمه نون تأکید نداشته و البته «*إِنَّمَا*» را تقریباً بطور کامل، برابری کرده‌اند.

واژگان کلیدی: قرآن کریم، ترجمه معاصر، ادوات تأکید، روش‌شناسی.

۱- مقدمه

قرآن کریم، این کیمیای شگفت‌انگیز، که از طریق وحی الهی برای بشریت فرود آمده است، از دیرباز جنبه‌های گوناگون و واقعیات ارزشمند و جوه اعجاز آن، همواره مورد بررسی و توجه قرار گرفته است. در این میان از جمله زیباترین و قابل تأمل‌ترین جنبه اعجاز آن، فصاحت و بلاغت آن شمرده می‌شود، که چنان‌که باید و شاید در حوزه ترجمه مورد توجه قرار نگرفته است. از جمله وجوه مهم عناصر بلاغت، اسلوب تأکید است. این اسلوب به صور مختلف، در جهت تأثیر عمیق و بازتابی دقیق در جان شنونده و همچنین تقریر معنی در ذهن و اندیشه مخاطب به کار می‌رود. با توجه به این‌که این صنعت بلاغی در آیات قرآنی نمونه‌ای از جلوه جمال کلام وحی شناخته می‌شود، و در انتقال مفهوم در کلام نقش به‌سزایی ایفا می‌کند، لذا در ترجمه نیز باید مورد دقت بسیار قرار گیرد. از این‌رو در این پژوهش علمی کوشیده خواهد شد تا ادوات تأکید و برابرسازی ترجمه آن را در ترجمه‌های سه‌گانه معاصر قرآن کریم، مورد کنکاش و بررسی قرار دهیم.

با توجه به جامعه آماری وسیع و گسترده در شیوه‌های تأکیدی و همچنین به جهت محدودیت فرصت و مجال اندک، نگارندگان بر آنند که محور کار را پیرامون ادوات تأکیدی «إِنَّ» که صرفاً در جملات اسمیه، «إِنَّمَا» که گاه در جملات اسمیه و فعلیه، و نون تأکید که مختص فعل بوده، قرار داده؛ تا گونه‌های مختلف جملات تحت پوشش این گزینش قرار گیرند. از این‌رو نوشتار حاضر می‌کوشد به پرسش‌های زیر پاسخ دهد:

۱- گونه‌های ادوات تأکید در کلام الهی، به چه صورت مطرح گردیده است؟

۲- انعکاس ادوات تأکید در ترجمه‌های سه‌گانه فارسی معاصر چگونه است؟

۳- میزان و درصد همسانی و هماهنگی ترجمه ادوات تأکید در ترجمه‌های معاصر

چگونه است؟

مجموعه این پرسش‌ها، ضرورت کاوش ادوات تأکیدی در ترجمه‌های فارسی معاصر

قرآن را سبب شده است.

از آنجا که رویکرد این بحث و پژوهش در پی روش‌شناسی ترجمه ادوات تأکیدی مورد نظر در ترجمه‌های معاصر قرآن کریم برآمده است لذا نخست به بیانی کوتاه از ادوات تأکید و تبیین گستره وسیع آن اشاره شده، سپس با تقسیم‌بندی شیوه‌های ترجمه قرآن یعنی تحت‌اللفظی؛ وفادار؛ و ترجمه‌های تفسیری به‌طور جداگانه، پردازش و تحلیل روش‌های آن‌ها در ترجمه ادوات تأکید مورد بررسی قرار گرفته، و در فرجام کار، نتایج به‌صورت جدول مخصوص، سامان یافته است.

۱-۱- پیشینه پژوهش

بر اساس جستجو و بررسی‌های انجام‌گرفته، تاکنون اثری مستقل در قالب کتاب، مقاله، و یا پایان‌نامه در زمینه موضوع این مقاله نگاشته نشده است. پژوهش‌هایی که بر مبنای ادوات تأکید در آیات قرآن انجام‌گرفته‌اند، تنها ادوات تأکیدی را با ذکر نمونه‌ها و شواهدی از آیات و بدون تطبیق و مقایسه ترجمه‌های فارسی معاصر، مدنظر قرار داده‌اند، که می‌توان به مقاله «صور بلاغی اسلوب تأکید در آیات قرآن کریم» از دکتر سید محمدباقر حسینی در مجله زبان و ادبیات عربی و نیز مقاله «اسلوب‌های تأکید در زبان قرآن» نوشته دکتر مینا جیگاره در فصلنامه علوم انسانی دانشگاه الزهراء اشاره نمود.

در مقالات مذکور، به‌طور مختصر به برخی از شیوه‌های تأکید در نمونه‌های زبانی آیات، سخن رفته است. بر این اساس، نوشتار پیش رو با نگرشی نوین، روش ترجمه ادوات تأکیدی مورد نظر را در ترجمه‌های معاصر قرآن کریم، مورد واکاوی و پردازش قرار داده است.

۲- روش‌های ترجمه در حوزه ترجمه قرآن کریم به زبان فارسی

در زمینه روش‌های ترجمه تاکنون نگرش‌ها و دیدگاه‌های گوناگون و البته بسیار نزدیک به یکدیگر مطرح گردیده است.

به‌طور کلی انواع روش‌های ترجمه را در دو دسته لغوی (لفظی) و معنایی (مفهومی) تقسیم می‌کردند؛ چنان‌که حتی امروزه نیز گروهی از زبان‌شناسان و ترجمه‌پردازان بر این دو نوع و یا روش، تأکید می‌ورزند و این نشان‌دهنده اهمیت محوری دو روش مذکور می‌باشد (قلی‌زاده، ۱۳۸۳: ۱۳۴).

از تقسیمات دیگر که برای انواع ترجمه ذکر نموده‌اند، تقسیم‌بندی سه‌گانه لفظ به لفظ یا تحت‌اللفظی؛ محتوایی یا معنایی و آزاد می‌باشد (همان: ۱۳۵).

دکتر محمدعلی رضایی اصفهانی، یکی از برجسته‌ترین قرآن‌پژوهان عصر حاضر؛ در خصوص روش‌های ترجمه قرآن کریم، تقسیم‌بندی زیر را ارائه کرده‌اند:

۱- ترجمه کلمه به کلمه (= تحت‌اللفظی = حرفی)؛

۲- ترجمه جمله به جمله (= هسته به هسته = معنوی = امین)؛

۳- ترجمه آزاد (= تفسیری = خلاصه التفسیر) (رضایی اصفهانی، ۱۳۸۳: ۳۳).

قابل توجه است که ایشان، تقسیم‌بندی فوق را بر اساس گونه‌های انتقال مطلب از زبان مبدأ به زبان مقصد ارائه کرده است. گفتنی است که در ترجمه تحت‌اللفظی، ساختارهای دستوری زبان مبدأ به بیش‌ترین معادل‌های آن‌ها در زبان مقصد تغییر داده می‌شود؛ سپس هدف اساسی در ترجمه معنایی یا محتوایی یا وفادار که نقطه مقابل ترجمه تحت‌اللفظی است، تنها انتقال دادن معنا، محتوا و پیام متن مبدأ و نیز روان بودن و عامه‌فهم بودن متن مقصد می‌باشد؛ در نهایت ترجمه تفسیری یا آزاد ترجمه‌ای است غیر وابسته که در انتخاب معادل، هیچ‌گونه محدودیت مرتبه‌ای برای آن وجود ندارد (مصطفوی‌نیا، ۱۳۹۳: ۱۱۶).

بر همین اساس و نظر مشهور در تقسیم‌بندی روش‌های ترجمه قرآن کریم، نگارندگان نیز ترجمه‌های قرآن را به سه گونه تحت‌اللفظی؛ وفادار؛ و تفسیری، در نظر گرفته‌اند.

پیش از پرداختن به بحث اصلی مقاله، یعنی روش‌شناسی ادوات تأکید در ترجمه‌های معاصر قرآن کریم، ضروری می‌نماید که بیانی هر چند مختصر پیرامون ادوات تأکیدی مورد نظر ارائه گردد.

۳- جستاری در باب گونه‌های تأکیدی

از آنجا که زبان قرآن، عربی است، و تأکید در کلام عرب، معمول و رایج است، از این رو مؤلفه‌های تأکید در بافت قرآن نیز کاربردی فراوان دارد، و از شاخص‌های مهم بلاغت قرآن به شمار می‌رود.

پیرامون روش‌های تأکیدی به‌کار رفته در متون ادبی، قابل ذکر است که سازه‌های تأکید معنوی همراه با واژگانی چون: «کل؛ اجمع؛ کلا؛ کلتا؛ نفس؛ و عین» صورت می‌گیرد و فایده آن دفع توهم مجاز بودن، افاده عموم و شمول نسبت به همه افراد یک مفهوم و نیز نبود سهو و نسیان است و گونه دیگر تأکید لفظی است که همان تکرار لفظ اول است. پاره‌ای دیگر از طریق تأکید با قسم، بدل، عطف، وصف، حروف جر و حروف تأکید، صورت می‌پذیرد (ربانی، ۱۳۸۲: ۱).

دانشمندان فصاحت و بلاغت برای تأکید، انگیزه‌های گوناگونی را برشمرده‌اند، که مهم‌ترین آن‌ها همان تقریر و تحقیق کلام قبلی است؛ گویی متکلم احساس می‌کند که مخاطب توجه کامل به مضمون سخن او ندارد، بدین رو آن را تکرار می‌نماید. انگیزه دوم این است که گاه متکلم می‌خواهد توهم شنونده را بزدايد (هاشمی، ۱۴۱۰: ۱۳۱).
پیش از پرداختن به موضوع اصلی مقاله، جستاری مختصر در باب شناسایی شیوه‌ها و ادوات تأکیدی ارائه شده است که در ادامه گفتار، محور کار قرار می‌گیرد.

۳-۱- نون تأکید ثقیله و خفیفه

از جمله گونه‌های تأکیدی در کلام عرب، استفاده از نون تأکید ثقیله و خفیفه است. در این زمینه عالمان نحوی این‌گونه گفته‌اند:

۱- نون تأکید، چه خفیفه و چه ثقیله، ویژه فعل است و به اسم نمی‌پیوندد.

۲- برای فعل مضارع تنها در صورتی نون تأکید آورده می‌شود که بر طلب و درخواست

دلالت کند (ربانی، ۱۳۸۲: ۳۰۵).

۳-۲- تأکید با حروف زاید

حروف جرّی که زاید باشند و دلالت بر معنایی نکنند، تأکید جمله را می‌رسانند. ابن جنّی چنین می‌نویسد:

«حرف جر زائد در حکم تکرار جمله است، بنابراین «ما» در «إِنَّمَا و أَنَّمَا، زائده، و به منزله تکرار جمله هستند و تأکید را می‌رسانند.» (ابن هشام: ۱۳۷۴: ۱، ۴۱۱)

۳-۳- تأکید با ادوات تأکید

ادوات تأکید عبارتند از: إِنْ، أَنْ، سِین، سَوْفَ، قَدْ، لَام.

در این میان أَنْ و إِنْ، از حروف مشبّهه بالفعل هستند که اسم خود را نصب و خبر خود را رفع می‌دهند. این دو بر سر جمله اسمیه درآمده و آن را مؤکد می‌سازند. شایان توجه است که با توجه به تعدد اشکال تأکید در علم بلاغت و دامنه گسترده ادوات آن، محور کار را در این مجال مختصر، به بررسی «إِنْ» که تنها بر سر جمله اسمیه و «إِنَّمَا» که گاه به دنبال جمله اسمیه و گاه جمله فعلیه؛ و نون تأکید که صرفاً مؤکد فعل می‌باشند، قرار می‌دهیم؛ چرا که این دسته از ادوات تأکیدی در گونه‌های مختلف جملات ظهور پیدا کرده و انواع آن را تحت پوشش قرار می‌دهد.

۴- پردازش موضوع

اینک با تأکید بر نظرگاه موجود در تقسیم‌بندی ترجمه‌های فارسی قرآن به سه گونه تحت‌اللفظی؛ وفادار؛ و تفسیری، به بررسی شیوه مترجمان در ترجمه ادوات تأکید می‌پردازیم.

۴-۱- ترجمه‌های تحت‌اللفظی قرآن کریم

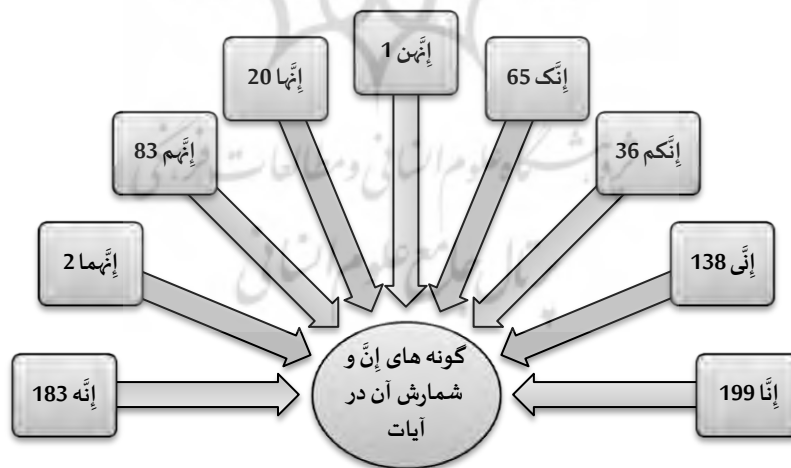
نیک پیداست که ترجمه‌های تحت‌اللفظی، ترجمه مطابق؛ و یا ترجمه مقید؛ و یا ترجمه وابسته به متن مبدأ، شناخته شده‌اند؛ بدین سان که مترجم می‌کوشد تا از متن قرآنی جدا نشود، بلکه همواره وابسته و مقید به متن قرآن بوده تا جایی که بر آن است تا هیچ نکته

نحوی، صرفی، معنایی، لغوی و... را مورد غفلت قرار ندهد. بیشتر ترجمه‌های قرآن کریم، بر این شیوه استوار بوده‌اند و یا به بیانی دیگر بیشتر ترجمه‌های فارسی قرآن، متن محور هستند. ترجمه‌های تحت‌اللفظی که در عصر کنونی رایج هستند عبارتند از: ترجمه شاه ولی‌الله دهلوی؛ ترجمه ابوالحسن شعرانی؛ ترجمه محمدکاظم معزی؛ ترجمه محمود اشرفی تبریزی؛ ترجمه عباس مصباح زاده.

تقیّد و وابستگی ترجمه‌های تحت‌اللفظی به متن مبدأ تا جایی است که ظرایف زبان مبدأ بیش از زبان مقصد مورد توجه قرار می‌گیرد. از جمله این ظرایف دستوری توجه به ادوات تأکید می‌باشد؛ بدین‌سان که مترجم در این‌گونه از ترجمه تلاش می‌کند تا تمامی تأکیدات زبان نصّ قرآن را به زبان فارسی ترجمه نماید.

شکل زیر دستاورد نگارنده از مجموعه آیات قرآنی است که در آن فراوانی کاربرد «إِنَّ» و گونه‌های مختلف آن را نشان می‌دهد:

شکل ۱: گونه‌های إِنَّ و شمارش آن در آیات قرآن کریم

شایان ذکر است که «إِنَّ» بدون ضمیر، ۷۱۸ بار در آیات قرآن تکرار شده است که این بسامد اهمیت و ارزش تأکید را در القای معانی و مفاهیم روشن می‌سازد. با نگرشی بر شکل بالا فهمیده می‌شود که از میان ۶۲۰۰ آیه (زرقانی، ۱۹۸۸: ۳۴۲)، ۱۴۴۵ آیه با ادات تأکیدی «إِنَّ» و مشتقات آن بیان شده است. همان‌گونه که مشاهده می‌شود از میان ضمائر متصل به «إِنَّ» نخست ضمائر متکلم (۳۳۷ بار) سپس غایب (۲۹۰ بار) و در مرتبه آخر ضمائر حاضر یا مخاطب (۱۰۱ بار) بیش‌ترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند. از این‌رو، فراوانی بالا در تأکید و تقویت معنا در سخنان خداوند متعال نشان‌دهنده این نکته است که این اسلوب که از محاسن بلاغت شمرده می‌شود در کلام الهی جایگاهی ویژه داشته، که در انتقال مفهوم و تأثیر گفتار نقش به‌سزایی را ایفا می‌کند. اینک به استخراج نمونه‌ها و شواهد آیات قرآنی از گونه‌های تأکیدی مورد نظر یعنی «إِنَّ، إِنْما، و نون تأکید»، پرداخته و پس از ذکر ترجمه تحت‌اللفظی آن، بررسی و کاوش موارد پیگیری شده است.

الف: ترجمه «إِنَّ»

﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ﴾ (قدر / ۱)

همانا فرستادیمش در شب قدر (معزی)؛ هر آینه ما فرود آوردیم قرآن را در شب قدر (دهلوی)؛ به‌درستی که ما فرو فرستادیمش در شب قدر (شعرانی)؛ به‌درستی که ما فرستادیمش در شب قدر (اشرفی)؛ بدرستی که فرستادیمش در شب قدر (مصباح زاده). جهت سنجش میان این‌گونه از ترجمه با گونه‌های دیگر ترجمه، ترجمه‌های تحت‌اللفظی را با برخی از ترجمه‌های غیر تحت‌اللفظی مورد مقایسه قرار داده‌ایم:

ما آن را در شب قدر فرو فرستادیم. (رهنما)؛ ما آن [قرآن] را در شب قدر نازل کردیم. (مکارم)؛ ما در شب قدرش نازل کردیم. (آیتی)؛ ما [قرآن را] در شب قدر نازل کردیم. (فولادوند)؛ ما قرآن را در شب قدر نازل کردیم (انصاریان).

بررسی و پردازش:

همان‌گونه که ملاحظه می‌گردد ترجمه‌های تحت‌اللفظی، ادوات تأکید (إِنَّ) را به زبان فارسی ترجمه کرده‌اند، درحالی‌که سایر ترجمه‌ها، نگرش و توجهی به ترجمه این ادوات تأکید، نداشته‌اند.

ترجمه‌های تحت‌اللفظی دهلوی، شعرانی و... در موارد ذیل نیز، (إِنَّ) را به شکل یاد شده ترجمه کرده‌اند:

بقره آیات: ۶؛ ۲۰؛ ۲۶؛ ۳۲؛ ۳۷؛ ۴۵؛ ۵۴؛ ۱۱۹؛ ۱۲۰؛ ۱۴۵؛ آل عمران آیات: ۳۸؛ ۴۲؛ ۵۱؛ ۵۹؛ ۶۸؛ ۷۶؛ ۷۸؛ نساء آیات: ۲؛ ۱۰؛ ۱۶؛ ۳۳؛ ۴۸؛ ۵۶؛ مائده آیات: ۳۶؛ ۴۹؛ انعام آیات: ۱۲۸؛ ۱۳۴؛ ۱۴۵.

ب: ترجمه «إِنَّمَا»

﴿قُلْ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ﴾ (ملک / ۲۶)

بگو جز این نیست که علم نزدیک خداست و جز این نیست که من ترساننده آشکارم (دهلوی)؛ بگو جز این نیست که علم نزد خداست و جز این نیست که منم بیم دهنده آشکار (شعرانی)؛ بگو جز این نیست که علم نزد خداست و جز این نیست که منم ترساننده آشکار (معزی)؛ بگو جز این نیست که علم نزد خداست و جز این نیست که من بیم دهنده آشکارا (مصباح زاده).

﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَحِلَّتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَ عَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ﴾ (أنفال / ۲)

جزین نیست که مؤمنان آنانند که چون یاد کرده شود خدا بترسد دل ایشان و چون خوانده شود بر ایشان آیات خدا زیاده سازند آن آیات ایمان ایشان را و بر پروردگار خویش توکل می‌کنند (دهلوی)؛ جز این نیست گروندگان آنانند که... (اشرفی)؛ جز این

نیست گروندگان آنانند که... (شعرانی)؛ جز این نیست که مؤمنان آنانند که... (معزی)؛
جز این نیست گروندگان آنانند که... (مصباح زاده).

بررسی و پردازش:

چنان که ملاحظه می شود ترجمه های تحت اللفظی به حصر موجود در دو آیه مذکور توجه داشته و «إِنَّمَا» را با عبارت «جز این نیست» ترجمه کرده اند؛ که این امر نشانگر توجه و اهتمام لازم این ترجمه ها به ترجمه ادوات تأکید است.

نمونه های دیگر را بنگرید در ذیل آیات: (آل عمران: ۱۵؛ نساء: ۱۷؛ ۱۷۱؛ مائده: ۹۰؛
أنعام: ۱۰۹؛ توبه: ۳۷؛ ۲۸ و...) که مترجمان یاد شده به همان شکل برگردان نموده اند.

ج: ترجمه «نون تاکید»

﴿قَالَتْ فَذَلِكُنَّ الَّذِي لُمْتُنِّي فِيهِ وَ لَقَدْ رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ فَاسْتَعْصَمَ وَ لَئِن لَّمْ يَفْعَلْ مَا آمُرُهُ
لَيَسْجَنَنَّ وَ لَيَكُونَا مِنَ الصَّاغِرِينَ﴾ (یوسف / ۳۲)

گفت این است آنکه مرا بدو نکوهش می کردید و همانا کام از او خواستم ولی خودداری کرد و اگر نکند آنچه بفرمایم همانا زندانی شود و هر آینه بگردد از زبونان (معزی)؛ و هر آینه اگر نکند آنچه فرمایم او را هر آینه محبوس شود البته و هر آینه خواهد شد از خوار شدگان. (شعرانی)؛ و اگر نه کند آنچه می فرمایم او را البته بزندان کرده شود و البته باشد از خوار شدگان (دهلوی)؛ و هر آینه اگر نکند آنچه فرمایم او را هر آینه محبوس شود البته و هر آینه خواهد شد از خوار شدگان (مصباح زاده).

بررسی و پردازش:

با نگرش موارد بالا چنین برداشت می شود که مترجمان مذکور یعنی: معزی و شعرانی و... نون تأکید را در دو فعل (لیسجنن) و (لیکونن) با کلماتی همچون: (همانا، هر آینه و

البته) به فارسی ترجمه کرده‌اند، که این خود بیانگر توجه وافر این مترجمان به بازتاب ظرایف بلاغی و دستوری در انتقال مفهوم و معنا می‌باشد.

﴿قَالَ أَرَأَيْتُ أَنْتَ عَنِ الْهَيْتِي يَا إِبْرَاهِيمُ لَنْ لَمْ تَنْتَه لَأَرْجَمَنَّكَ وَ أَهْجُرُنِي مَلِيًّا﴾ (مریم/ ۴۶)

گفت آیا روگردانی تو از معبودان من ای ابراهیم اگر باز نه ایستی البته سنگسار کنم ترا و ترک صحبت من کن مدتی درازی (دهلوی)؛ هر آینه اگر باز نایستی هر آینه سنگسارت کنم و دور شو از من مدتی مدید (مصباح زاده)؛ هر آینه اگر باز بایستی هر آینه سنگسار کنم ترا و دوری کن از من مدتی مدید (شعرانی)؛ هر آینه سنگسارت می‌کنم و دوری‌گزین از من روزگاری دراز (یا اندک اندک) (معزی).

بررسی و پردازش:

همان‌گونه که ملاحظه می‌شود ترجمه‌های بالا، نون تأکید را در آیه پیشین به زبان فارسی منتقل کرده‌اند که این امر نشان‌دهنده ریزینی این نوع ترجمه‌ها می‌باشد، اما قابل ذکر است که ترجمه دهلوی و معزی گاهی توجهی به ترجمه نون تأکید ندارند. برای نمونه: ﴿و وَصَىٰ بِهَا إِبْرَاهِيمَ بَنِيهِ وَ يَعْقُوبُ يَا بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ لَكُمْ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ (بقره/ ۱۳۲)

و وصیت کرد به این کلمه ابراهیم پسران خود را و یعقوب نیز فرزندان را ای فرزندان من هر آینه خدا برگزیده است برای شما این دین را پس از این جهان نه روید مگر مسلمان شده (دهلوی)؛ و وصیت کرد بدان ابراهیم فرزندان خویش را و یعقوب ای فرزندان من همانا برگزید خدا برای شما دین را پس نمیرید جز آنکه باشید مسلمانان (معزی)؛ پس نباید که بمیرید البته مگر... (اشرفی)؛ پس نباید که بمیرید البته مگر... (شعرانی)؛ پس نباید که بمیرید البته مگر... (مصباح زاده).

بررسی و پردازش:

چنان‌که مشاهده می‌شود دهلوی و معزی نون تأکید در (تَمُوئِنَّ) را به زبان فارسی ترجمه نکرده‌اند، این در حالی است که سایر ترجمه‌ها، تأکید مذکور را با کلمه (البته) در زبان فارسی نشان داده‌اند. این مترجمان همچنین نون تأکید را در (بقره: ۹۶؛ ۱۴۴؛ ۱۵۵، آل عمران: ۸۱؛ ۱۸۶، نساء: ۱۱۹، مائده: ۹۴، انعام: ۱۰۹، اعراف: ۱۴۹، توبه: ۱۰۷) به همان شیوه به زبان فارسی برگردان نموده‌اند.

۴-۲- ترجمه‌های وفادار

این نوع از ترجمه، ترجمه‌ای مقید است اما نه فقط به متن مبدأ، بلکه به ساختارهای زبانی زبان مقصد نیز کاملاً مقید و وابسته است. در این نوع از ترجمه، که می‌توان آن را ترجمه وفادار و یا ترجمه معادل نیز نامید، مترجم می‌کوشد تا علاوه بر برابری واژگان زبان مبدأ در زبان مقصد، این واژگان را در قالب دستوری زبان مقصد نیز بریزد. بدین‌سان که مترجم چینش و ترتیب واژگان متن قرآن را به هم زده و تلاش می‌کند تا محتوا، پیام و همچنین نکات ظریف بلاغی و ساختاری متن مبدأ را به ساختارهای طبیعی و معیار زبان و متن مقصد بیان کند. در ضمن این نکته روشن می‌شود که این نوع ترجمه که حداقل میان ترجمه تحت‌اللفظی و ترجمه تفسیری است، مطلوب‌ترین و دقیق‌ترین روش برای ترجمه قرآن به‌شمار می‌آید؛ چراکه این نوع ترجمه در نهایت دقت و شیوایی صورت می‌گیرد (ناصری، ۱۳۹۳: ۱۵۳). پیتر نیومارک در مورد شیوه این نوع ترجمه می‌گوید: «هدف از ترجمه وفادار آن است که معنای دقیق متن اصلی در چارچوب ساختارهای دستوری زبان مقصد باز آفریده شود. در این ترجمه، واژه‌های فرهنگی تبدیل می‌شوند و نابهنجاری واژگانی و دستوری (انحراف از معیارهای زبان مقصد) ترجمه را برطرف می‌کند. در این روش ترجمه سعی بر وفاداری کامل به اهداف و مفهوم متن نویسنده زبان مبدأ است.» (نیومارک، ۱۳۸۲: ۵۷)

از جمله ترجمه‌های وفادار و یا معادل که در عصر حاضر انجام پذیرفته است عبارتند از:

ترجمه سیدکاظم ارفع؛ ترجمه مسعود انصاری خوشابر؛ ترجمه حسین انصاریان؛ ترجمه اصغر برزی؛ ترجمه ابوالقاسم پاینده؛ ترجمه احمد کاویانپور و ترجمه سیدجلال الدین مجتبوی.

اینک به نمونه‌هایی از ترجمه ادوات تأکید مورد نظر در این نوع از ترجمه (ترجمه‌های وفادار) می‌پردازیم.

الف: ترجمه «إِنَّ»

﴿إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ بِحُكْمِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ﴾ (نمل / ۷۸)

پروردگار تو... (ارفع)؛ به یقین پروردگارت... (برزی)؛ پروردگارت... (پاینده)؛ پروردگارت... (انصاری)؛ همانا پروردگار تو... (کاویانپور)؛ قطعاً پروردگارت... (انصاریان)؛ در حقیقت پروردگار تو... (رضایی)؛ همانا پروردگار تو... (مجتبوی).

بررسی و پردازش:

ملاحظه می‌شود که آیه مذکور با ادوات تأکید (إِنَّ) شروع شده، و بیشتر مترجمان از جمله برزی و رضایی و مجتبوی به آن توجه داشته‌اند، و این امر نشان توجه و ریزنگری آن‌ها بر ترجمه ادوات تأکید دارد. در حالی که دیگر مترجمان هم چون ارفع، پاینده، توجه ای به ترجمه این تأکید نداشته‌اند.

﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ﴾ (قدر / ۱)

ما آن قرآن را در شب قدر نازل کردیم. (ارفع)؛ به راستی ما آن [قرآن] را در شب قدر نازل کرده‌ایم. (برزی)؛ ما [بعض] قرآن را در شب قدر نازل کرده‌ایم. (پاینده)؛ ما قرآن را در شب قدر نازل کردیم. (انصاریان)؛ ما قرآن را در شب (مبارک) قدر نازل کردیم. (کاویانپور)؛ در حقیقت ما آن (قرآن) را در شب قدر (اندازه زنی) فرو فرستادیم. (رضایی)؛ همانا آن (قرآن) را در شب قدر فرو فرستادیم (مجتبوی).

بررسی و پردازش:

در ترجمه این آیه، آقایان مجتبوی، رضایی، و برزی توجه لازم در خصوص ترجمه ادات تأکید را داشته‌اند، اما دیگر مترجمان، (ان) را در ترجمه خود بیان نداشته‌اند که این امر نشان‌دهنده آن است که مترجمان یادشده، توجه کامل و اهمیت لازم را به ترجمه ادات (ان) ندارند.

﴿إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ﴾ (عصر / ۲)

که به‌راستی انسان در زیان‌کاری است (برزی)؛ قطعاً [هر] انسان در زیانکاری است (رضایی)؛ که هر آینه آدمی در زیانکاری است (مجتبوی)؛ که انسان قرین زیان است (پاینده)؛ که این انسان در زیان است (ارفع).

بررسی و پردازش:

با توجه به اینکه آیه یاد شده با ادات تأکید (ان) شروع شده، مشاهده می‌شود که اکثر ترجمه‌ها با کلماتی همچون (به‌راستی، قطعاً، هر آینه)؛ آیه مذکور را همراه با تأکید آورده‌اند.

ب: ترجمه «انما»

﴿إِنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌّ وَ لَهُوَ وَ إِن تُوْمِنُوا وَ تَتَّقُوا يُؤْتِكُمْ أُجُورَكُمْ وَ لَا يَسْأَلْكُمْ أَمْوَالَكُمْ﴾

(محمد / ۳۶)

زندگی دنیا فقط بازیچه و هوسرانی است و... (ارفع)؛ جز این نیست که زندگی دنیا بازیچه و سرگرمی است... (برزی)؛ زندگی پست (دنیا) فقط بازی و سرگرمی است و... (رضایی)؛ همانا زندگانی این جهان بازیچه و سرگرمی است، و... (مجتبوی).

بررسی و پردازش:

چنان‌که ملاحظه می‌گردد ترجمه‌های وفادار، هر یک کوشیده‌اند تا به‌گونه‌ای معنای تأکیدی (انما) را در ترجمه خود نمایان سازند.

﴿قُلْ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ﴾ (ملک / ۲۶)

بگو: علم آن فقط نزد خداست و من تنها بیم‌رسان آشکاری هستم. (ارفع)؛

بگو: همانا دانش [آن] نزد خداست و من بیم‌کننده‌ای آشکارم و بس. (مجتبوی)؛

بگو: علم [آن] تنها نزد خداست. و جز این نیست که من هشداردهنده‌ای آشکار هستم.

(انصاری)؛

دانش و آگاهی [این حقیقت] فقط نزد خداست و من تنها بیم‌دهنده‌ای آشکارم

(انصاریان).

بررسی و پردازش:

همان‌گونه که گفته شد تمام ترجمه‌های وفادار کوشیده‌اند تا کلمه (إنما) را با به‌کارگیری واژگان تأکیدی مانند: (فقط، همانا، و جز این نیست) به زبان فارسی برگردان نمایند.

ج: ترجمه «نون تأکید»

﴿ثُمَّ لَنْزِعَنَّ مِنْ كُلِّ شِيعَةٍ أَيُّهُمْ أَشَدُّ عَلَى الرَّحْمَانِ عِتِيًّا﴾ (مریم / ۶۹)

سپس ما از هر گروهی، آنانی را که در برابر خدای رحمان سرکش‌تر بوده‌اند جدا

می‌کنیم. (ارفع)؛

آنگاه از هر گروهی... بیرون می‌کشیم. (انصاریان)؛

آنگاه از هر گروه هر کدامشان را... جدا کنیم. (پاینده)؛

سپس از هر گروهی آن کسانی را که... خارج می‌سازیم. (کاویانپور)؛

سپس از میان هر گروهی هر کدامشان را که... بیرون می‌کشیم. (مجتبوی)؛

آن‌گاه قطعاً از میان هر فرقه‌ای، هر کدامشان که بر [خداوند] رحمان سرکش‌تر بوده‌اند،

جدا می‌سازیم. (برزی)؛

سپس از هر گروهی، هر کدام را که بر (خدای) گسترده‌مهر سرکش‌تر بوده‌اند، **حتماً** جدا می‌کنیم (رضایی).

بررسی و پردازش:

چنانچه ملاحظه می‌گردد تنها ترجمه رضایی و برزی است که نون تأکید موجود در فعل (لَنْزَعَنَّ) را به فارسی برگردان نموده‌اند، این در حالی است که دیگر ترجمه‌های یاد شده، این تأکید را در ترجمه خود نشان نداده‌اند که بیانگر عدم توجه و عنایت کامل این ترجمه‌ها به برگردان ادوات تأکید است.

﴿الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ﴾ (بقره/ ۱۴۷)

حق آن است که از جانب پروردگارت رسیده، از دودلان مباش. (ارفع)؛
[این] حق [تغییرِ قبله] از سوی پروردگار توست بنابراین از تردیدکنندگان مباش.
(انصاریان)؛

حق از جانب پروردگار تو است پس از شک کنندگان مباش. (برزی)؛
حق همین است که از جانب پروردگار تو است، از دو دلان مباش. (پاینده)؛
حق - آنچه درست و راست است - از پروردگار توست، پس، از شک داران مباش.
(مجتبوی)؛

[این] حق از طرف پروردگار توست، پس هرگز از تردیدکنندگان مباش. (رضایی)؛
حق همانست که از جانب پروردگار تو آید. پس هرگز از تردید کنندگان مباش
(کاویانپور).

بررسی و پردازش:

همان‌طور که ملاحظه می‌شود ترجمه نون تأکید در فعل (تکونن) تنها در ترجمه‌های رضایی و کاویانپور ذکر شده است، و این امر تأکید بر این مطلب است که ترجمه‌های وفادار در برخی موارد توجهی به ترجمه نون تأکید ندارند.

﴿وَلْتَجِدَنَّهُمْ أَخْرَصَ النَّاسِ عَلَىٰ حَيٰوةٍ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا يَوَدُّ أَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرَ أَلْفَ سَنَةٍ وَمَا هُوَ بِمُرَّزِحٍ مِّنَ الْعَذَابِ أَنْ يُعَمَّرَ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ﴾ (بقره / ۹۶)

و به یقین آنان را آزمندترین مردم و [هم آزمندتر] از مشرکان [نسبت] به زندگانی [دنیا] می‌یابی. هریک از آنان دوست دارد که [به او] هزار سال عمر داده شود. و آنکه عمر دراز یابد، رهاننده او از عذاب [دوزخ] نیست. و خداوند به آنچه می‌کنند بیناست. (انصاری)؛

و یقیناً آنان را حریص‌ترین مردم به زندگی [دراز مدت] خواهی یافت... (انصاریان)؛

قطعاً آنان [یهودیان] را حریص‌ترین مردم به زندگی... خواهی یافت... (برزی)؛

و حتماً آنها را آزمندترین مردم... خواهی یافت... (رضایی)؛

هر آینه آنان- جهودان- را آزمندترین مردم به زندگی [دنیا] خواهی یافت... (مجتبوی)؛

آنان را از مردم دیگر، حتی مشرکان، به زندگی این جهانی حریص‌تر خواهی یافت و... (آیتی)؛

یهودیان را از همه مردم حتی مشرکان بر زندگی مادی حریص‌تر می‌یابی... (ارفع)؛

یهودان را، از همه مردم حتی مشرکان، بر زندگی حریص‌تر خواهی یافت (پاینده).

بررسی و پردازش:

در این آیه نیز ملاحظه می‌گردد که برخی از مترجمان (آیتی، ارفع، و پاینده) توجهی به نون تأکید در فعل (لَتَجِدَنَّهُمْ) نکرده‌اند.

بررسی شواهد موجود بیانگر این نکته است که ترجمه‌های وفادار در ترجمه نون تأکید گاهی آن را به فارسی برگردانده، و گاهی ترجمه آن را مورد غفلت قرار می‌دهند و این نکته مؤکد این مطلب است که ترجمه‌های وفادار، توجه وافر و کاملی به ترجمه ادوات تأکید نداشته‌اند.

مطالب مندرج در جدول زیر جهت انسجام و تمرکز مطالب است که در خلال بررسی آیات پیشین به دست آمده است:

جدول ۱: روش ترجمه ادوات تأکیدی در ترجمه‌های وفادار

ترجمه‌های وفادار	ترجمه <i>إِن</i> ، <i>إِنَّمَا</i> ، نون تأکید	توضیحات
ارفع	+	غالباً <i>إِن</i> و نون تأکید را ترجمه نمی‌کند
انصاریان، انصاری و کاویانپور	+	گاهی <i>إِن</i> و نون تأکید را ترجمه نمی‌کنند
برزی	+	تقریباً تمام ادوات تأکید را ترجمه می‌کند
مجتبوی	+	گاهی نون تأکید را ترجمه نمی‌کند
پاینده	+	گاهی <i>إِن</i> و غالباً نون تأکید را ترجمه نمی‌کند
رضایی	+	تقریباً همه ادوات را ترجمه نموده، بدین جهت در میان ترجمه‌های وفادار دقیق‌ترین ترجمه را از تأکیدات قرآنی نمایان ساخته است

۴-۳- ترجمه‌های تفسیری

ترجمه‌هایی که تاکنون مورد بررسی قرار گرفته، چه ترجمه‌های تحت‌اللفظی و چه ترجمه‌های وفادار، همگی در شمار ترجمه‌های متن محور بوده است، ولی باید گفت به جزء این ترجمه‌ها، ترجمه‌های دیگری نیز از قرآن کریم صورت گرفته است که از جمله این ترجمه‌ها، ترجمه تفسیری و یا ترجمه آزاد می‌باشد. این نوع از ترجمه به‌طور کلی ترجمه‌ای متن محور محسوب می‌گردد. هدف اساسی در این روش ترجمه، تنها انتقال معنا، محتوا و پیام متن مبدأ و نیز روان بودن و عامه‌فهم بودن متن مقصد می‌باشد (قلی زاده، ۱۳۸۳: ۱۴۱). نیومارک در تعریف چنین ترجمه‌ای می‌گوید: «در ترجمه آزاد، موضوع جدای از حالت یا به عبارتی محتوا بدون قالب متن اصلی، بازنویسی می‌شود. معمولاً ترجمه آزاد، باز

گفته‌ای است که طولانی‌تر از متن اصلی است و در اصطلاح به آن ترجمه «میان‌زبانی» گفته می‌شود و اغلب طولانی و پر تکلف است و اصلاً ترجمه نیست.» (نیومارک، ۱۳۸۲: ۵۸) بدین‌سان آنچه در ترجمه تفسیری اهمیت نخستین دارد، پیام و محتوای متن مبدأ و پایبندی به ساختارهای زبانی زبان مقصد است. بدین‌گونه که نخست محتوا و معانی و یا پیام زبان مبدأ به‌طور دقیق از زبان اول برهنه می‌شود و در ذهن مترجم جای می‌گیرد، سپس این محتوا و یا پیام با دقت به لباس زبان دوم آراسته می‌شود و هر جمله زبان مبدأ در قالب یک جمله زبان مقصد بیان می‌گردد. برجسته‌ترین ترجمه‌های تفسیری که در عصر حاضر انجام پذیرفته است عبارتند از:

ترجمه استاد مهدی الهی‌قمشه‌ای؛ تفسیر خسروی از علیرضا میرزا خسروانی؛ ترجمه عبدالمجید صادق نوبری؛ ترجمه مشکینی؛ ترجمه طاهره صفارزاده؛ ترجمه محمد صفوی (بر اساس المیزان).

تقیّد و وابستگی ترجمه‌های تفسیری به متن مبدأ بسیار کم است تا آنجایی که در این شیوه ترجمه، بسیاری از حروف و تأکیدها، فدای پیام‌رسانی و روانی عبارت می‌شود؛ البته این به این معنا نیست که ترجمه‌های تفسیری ادوات تأکید را اصلاً ترجمه نمی‌کنند، بلکه منظور این است که این‌گونه از ترجمه‌ها، در بسیاری از موارد، ادوات تأکید را نادیده گرفته و تأثیر آن را در ترجمه بیان نمی‌کنند.

با بررسی چند شاهد مثال از آیات قرآن کریم، این ادعا بیشتر آشکار خواهد شد.

الف: ترجمه «إِنَّ»

﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ﴾ (قدر/۱)

بدرستیکه ما نازل کردیم قرآن را در شب قدر... (خسروی)؛ به یقین ما این (قرآن) را در شب قدر فرو فرستادیم... (مشکینی)؛ (یا محمد) در حقیقت ما ابتدای این قرآن را... (نوبر)؛ همانا ما قرآن مجید را... (صفارزاده)؛ ما این قرآن عظیم الشان را در شب

قدر نازل کردیم. (الهی)؛ ما قرآن را در شب قدر که امور جهان هستی در آن مقدر می‌گردد بر تو فرو فرستادیم (صفوی).

بررسی و پردازش:

چنان‌که ملاحظه می‌گردد، آیه با ادات تأکید (إِنَّ) آغاز شده، و بیشتر مترجمان این تأکید را با عباراتی از قبیل (به یقین، به درستی که، و...) به فارسی ترجمه کرده‌اند، اما در این الهی و صفوی، تأکید (إِنَّ) را در ترجمه خود نشان نداده‌اند.

﴿إِنَّا أَنْزَلْنَا التَّوْرَةَ فِيهَا هُدًى وَ نُورٌ﴾ (مائده / ۴۴)

به یقین ما تورات را فرو فرستادیم که در آن هدایت و نور بود... (مشکینی)؛ ما توراۀ را فرستادیم که در آن هدی... (خسروی)؛ ما تورات را نازل کرده‌ایم که در آن هدایت و نور است... (نوبری)؛ ما تورات را که در آن هدایت و روشنایی (دلها) است فرستادیم... (الهی)؛ ما تورات را که در آن هدایت و نور بود، [بر موسی] نازل فرمودیم... (صفارزاده)؛ ما تورات را که در آن رهنمود و نوری است فرو فرستادیم... (صفوی).

بررسی و پردازش:

همان‌گونه که در این نمونه ملاحظه می‌گردد، آیه مذکور با تأکید (إِنَّ) آغاز شده است و از این‌رو لازم است تا مترجمان قرآن کریم، توجه و دقت کافی به این مطلب داشته باشند تا تأکید یاد شده را به درستی به زبان مقصد منتقل نمایند. اما همان‌طور که مشهود است از میان ترجمه‌های تفسیری، تنها ترجمه مشکینی است که به این نکته توجه داشته، و عبارت (به یقین) را معادلی برای (إِنَّ) قرار داده است. این در حالی است که دیگر مترجمان، توجه‌ای به ترجمه این ادات نداشته‌اند که در واقع بیانگر همان مطلب است که ترجمه‌های تفسیری، تقید و التزامی به ترجمه ادات تأکید نداشته و گاهی این ادات را در ترجمه ذکر کرده و گاهی آن را ذکر نمی‌کنند.

ب: ترجمه «إِنَّمَا»

﴿إِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللَّهِ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ يَتُوبُونَ مِنْ قَرِيبٍ فَأُولَئِكَ يَتُوبُ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا﴾ (نساء/۱۷)

در حقیقت، (پذیرش) توبه که (طبق وعده الهی) بر عهده خداوند است، برای کسانی است که کار زشت را از روی نادانی انجام می‌دهند، سپس به‌زودی (پیش از معاینه مرگ) توبه می‌کنند، آن‌ها ایند که خداوند توبه‌شان را می‌پذیرد، و خدا همواره دانا و حکیم است. (مشکینی)؛ محققاً خدا توبه آنهایی را می‌پذیرد که عمل ناشایسته را از روی نادانی مرتکب شوند و... (الهی)؛ همانا بر خداست که توبه کسانی را که از راه جهالت عمل بدی بجا می‌آورند... (خسروی)؛ در حقیقت قبول توبه به خداوند تعالی لازم می‌باشد، از اشخاصی که... (نوبری)؛ پذیرش توبه از جانب خداوند برای افرادی است که... (صفارزاده)؛ پذیرش توبه از سوی خدا برای کسانی است که... (صفوی).

بررسی و پردازش:

همان‌طور که ملاحظه می‌شود شروع آیه با تأکید (انما) آمده است و مترجمان با توجه به آن، عباراتی چون (در حقیقت، محققاً، و جز این نیست و...) را به‌کار برده‌اند. البته گفتنی است که در این میان، صفارزاده و صفوی این تأکید را ترجمه نکرده‌اند.

﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَّتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ﴾ (أنفال/۲)

مؤمنان تنها کسانی هستند که چون یاد خدا به میان آید دل‌هایشان می‌ترسد، و چون آیات او بر آنان خوانده شود بر ایمانشان می‌افزاید، و همواره بر پروردگارشان توکل می‌کنند. (مشکینی)؛ مؤمنان حقیقی آنان هستند که چون ذکری از خدا شود... (الهی)؛ همانا، مؤمنین اشخاصی هستند که چون نام خداوند تعالی نزد آن‌ها ذکر شد... (نوبری)؛ و أمّا

مؤمنان فقط کسانی هستند... (خسروی)؛ مؤمنان راستین فقط کسانی هستند که وقتی... (صفوی)؛ [مؤمنان] کسانی هستند که چون ذکر خداوند به میان آید... (صفارزاده).
با نگرش به ترجمه‌های فوق، ملاحظه می‌شود که صفارزاده تنها مترجمی بوده که اهتمامی به ترجمه (إنما) نداشته است. چنان‌که دیگر مترجمان با الفاظ مختلفی همچون (تنها، حقیقی، همانا و...)، تأکید موجود را بیان داشته‌اند.

﴿إِنَّمَا النَّجْوَى مِنَ الشَّيْطَانِ لِيَحْزُنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَ لَيْسَ بِضَارِّهِمْ شَيْئاً إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ﴾ (مجادله/۱۰)

جز این نیست نجوا (بی که کافران و منافقان انجام می‌دهند) از جانب شیطان است تا کسانی را که ایمان آورده‌اند محزون و نگران کنند، حال آنکه (شیطان و آن نجواها) هیچ ضرری جز به اذن خدا بر آن‌ها وارد نمی‌سازد، و مؤمنان باید تنها بر خداوند توکل نمایند. (مشکینی)؛ همیشه نجوا و راز گفتن از (نفوس شریره) شیطان است که می‌خواهد... (الهی)؛ جز این نیست که نجوای منافقین و یهود (برای آزار مؤمنین و غمین ساختن آن‌ها) از وسوسه‌های شیطان است... (خسروی)؛ در حقیقت (نجوا) به گناه و معصیت ناشی از وسوسه شیطان و (نفس اماره) است... (نوبری)؛ جز این نیست که نجوای منافقان و بیماردلان برخاسته از وسوسه‌های شیطان است... (صفوی)؛ نجوا کردن از وسوسه‌های شیطان است که می‌خواهد... (صفارزاده)

بررسی و پردازش:

با توجه به تأکید (إنما) که در آیه یاد شده آمده است، ترجمه‌های مذکور، این تأکید را با عباراتی همچون (جز این نیست، همیشه، و در حقیقت) بیان کرده‌اند، و تنها صفارزاده است که این ادات را در ترجمه خود منتقل ننموده است. از این رو با بررسی این آیه و آیات پیشین می‌توان گفت که ترجمه صفارزاده، توجه کافی و وافی به ترجمه تأکید (إنما) ندارد.

ج: ترجمه «نون تأکید»

﴿وَلْتَبْلُوْنَكُمْ بِشْيءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَ
بَشِّرِ الصَّابِرِيْنَ﴾ (بقره/۱۵۵)

و ما قطعاً همه شما را در رنج‌ها و شداید [از قبیل] ترس، گرسنگی، زیان‌های مالی و
جان‌ی و کمبود میوه‌ها و آذوقه‌ها می‌آزماییم و [ای پیامبر] شکیبایان را از [جانب آفریدگار
پروردگارت] بشارت ده! (صفارزاده).

ای مؤمنین البته من شما را در مقام امتحان به کمی از خوف و گرسنگی مبتلا می‌کنم...
(نوبری).

و حتماً شما را به اندکی از ترس و گرسنگی و کاهشی از مال‌ها و جان‌ها و
محصولات... (مشکینی).

و ما البته (برای آزمایش و اختبار) شما را به مصیبت‌هایی از قبیل ترس و گرسنگی
و... (خسروی).

و البته شما را به پاره‌ای از سختی‌ها چون ترس و گرسنگی و... (الهی).

قطعاً ما شما را به چیزی از ترس و گرسنگی و کاهش اموال و نفوس و فرزندان
می‌آزماییم... (صفوی).

چنان‌که دیده می‌شود تمامی ترجمه‌ها، تأکید موجود در فعل (لَتَبْلُوْنَكُمْ) را با الفاظی
چون (قطعاً، البته، حتماً و...) ذکر کرده‌اند.

﴿وَلْتَجِدْنَهُمْ أَحْرَصَ النَّاسِ عَلَىٰ حَيٰوةٍ وَ مِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا يَوَدُّ أَحَدُهُمْ لَوْ يُعْمَرُ أَلْفَ
سَنَةٍ وَ مَا هُوَ بِمُرْخِرِجِهِ مِنَ الْعَذَابِ أَنْ يُعْمَرَ وَ اللَّهُ بَصِيْرٌ بِمَا يَعْمَلُوْنَ﴾ (بقره/۹۶)

و البته آن‌ها را حریص‌ترین مردم به زندگی (طولانی) خواهی یافت و (بلکه حریص‌تر)
از کسانی که شرک ورزیدند! هر یک از آن‌ها دوست دارد که ای کاش هزار سال عمر
می‌کرد و هرگز آن عمر دراز، دورکننده او از عذاب (جهنم) نیست و خداوند به آنچه
می‌کنند بیناست. (مشکینی).

و بحق سوگند (یا محمد صلی الله علیه و آله) تو این یهودان را حریص تر بزندگانی
و... می یابی... (خسروی).
و بر همه پیداست که یهود به حیات مادی حریص تر از همه خلقاند... (الهی).

بررسی و پردازش:

چنانچه ملاحظه می گردد هر یک از ترجمه های یاد شده، با اشکال و عبارات مختلف
تأکیدی، نون تأکید را در ترجمه خود ذکر کرده اند، که البته در این میان ترجمه الهی با
عبارت (بر همه پیداست) به طور ضمنی به بیان این تأکید پرداخته است.

﴿الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ﴾ (بقره/۱۴۷)

کلام آفریدگار پروردگارت حق مطلق است پس به هیچ وجه از تردیدکنندگان نباش
(صفارزاده)؛

... پس هرگز از تردیدکنندگان مباش (مشکینی).

و البته تو از جمله شک کنندگان مباش (خسروی).

... پس هیچ شبهه به دل راه مده. (الهی)؛ یا محمد نبوت تو از طرف خداوند تعالی

حقی است که تو خود نباید از شکاکین باشی (نوبری).

... پس مبادا از تردیدکنندگان باشی (صفوی).

بررسی و پردازش:

بررسی آیات فوق نشان دهنده این مطلب است که ترجمه های صفارزاده، مشکینی، الهی، و
خسروی ضمن توجه کامل و دقیق به ترجمه نون تأکید، کوشیده اند تا از عبارات های
تأکیدی گوناگون همچون (به هیچ وجه، هرگز، البته، و هیچ) که متناسب با سیاق جمله نیز
است، بهره بگیرند. البته این در حالی است که دیگر ترجمه های تفسیری چنین توجه ای به
ترجمه نون تأکید نداشته اند.

مطالب مندرج در جدول ذیل جهت انسجام و یکپارچگی مطالب است که از خلال بررسی آیات مزبور در ترجمه های تفسیری به دست آمده است:

جدول ۲: روش ترجمه ادوات تأکید در ترجمه های تفسیری

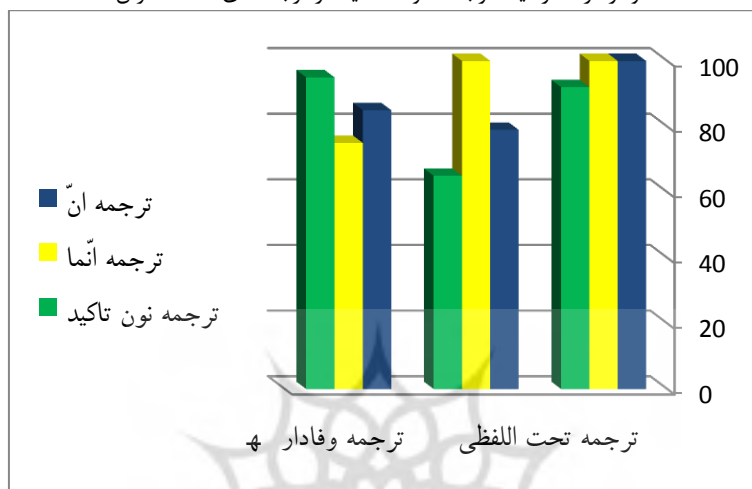
توضیحات	ترجمه ادوات تأکید	ترجمه های تفسیری
گاهی ترجمه <i>إِنَّ</i> را نمی آورند	+	الهی قمشه ای خسروی
غالباً <i>إِنَّمَا</i> و گاهی نون تأکید را ترجمه نمی کند	+	صفارزاده
گاهی <i>إِنَّ</i> و <i>إِنَّمَا</i> را ترجمه نمی کنند	+	صفوی، نوبری
ترجمه ادوات را در مقایسه با ترجمه های تفسیری، بیشتر مورد توجه قرار می دهد	+	مشکینی

۵- نتیجه گیری

با توجه به شکل و جدول های فوق، نمودار زیر مبین این مطلب است که ترجمه های متن محور در ترجمه ادوات تأکید، توجه بیشتری را مبذول داشته اند، البته در این میان ترجمه های تحت اللفظی، ادوات تأکید را کامل تر و دقیق تر از ترجمه های وفادار به زبان فارسی برگردان نموده اند. ترجمه های تفسیری نیز بنا بر اقتضای حال و نوع خاص این نوع از ترجمه، که غالباً به دور از خصوصیات زبانی متن مقصد صورت می پذیرد، این چنین به نظر می رسد که توجه ای به ترجمه ادوات تأکید نداشته باشند، اما پس از بررسی و ارزیابی ترجمه ادوات تأکید در این ترجمه ها، مشخص گردید که این ترجمه ها، ادوات تأکیدی قرآن به ویژه (نون تأکید) را به نحوی شایسته و حتی برخی اوقات، دقیق تر و مطابق تر از ترجمه های وفادار قرآن، به زبان فارسی منتقل نموده اند. نمودار ذیل جهت مقایسه درصد رعایت ترجمه

ادوات تأکید با تقسیم‌بندی ترجمه‌های قرآن و جنبه‌های گوناگون ادوات تأکید سامان داده شده است:

نمودار درصد رعایت ترجمه ادوات تأکید در ترجمه‌های سه‌گانه قرآن

۶- منابع

الف: کتاب

- ۱- آیتی، عبدالمحمد، ترجمه قرآن، چاپ چهارم، تهران: انتشارات سروش، (۱۳۷۴ش).
- ۲- ابن‌هشام، جمال‌الدین عبدالله بن یوسف العصری الانصاری، مغنی اللیب عن کتب الاعاریب (شارح ابن دمامینی)، تهران: اسلامیه، (۱۳۷۴ش).
- ۳- ارفع، سیدکاظم، ترجمه قرآن، چاپ اول، تهران: موسسه تحقیقاتی و انتشاراتی فیض کاشانی، (۱۳۸۱ش).
- ۴- اشرفی تبریزی، محمود، ترجمه قرآن، چاپ چهاردهم، تهران: انتشارات جاویدان، (۱۳۸۰ش).
- ۵- افغانی، احمد سعید بن محمد، الموجز فی قواعد اللغه العربیه، بیروت: دارالفکر، (۱۴۲۴ق).
- ۶- الهی قمشه‌ای، مهدی، ترجمه قرآن، چاپ هفتم، تهران: فرهنگ، (۱۳۷۵ش).
- ۷- انصاری خوشابر، مسعود، ترجمه قرآن، تهران: نشر و پژوهش فرزانه روز، (۱۳۷۷ش).
- ۸- انصاریان، حسین، ترجمه قرآن، چاپ اول، قم: انتشارات اسوه، چاپ اول، (۱۳۸۳ش).
- ۹- برزی، أصغر، ترجمه قرآن، چاپ اول، تهران: بنیاد قرآن، (۱۳۸۲ش).

- ۱۰- پاینده، ابوالقاسم، ترجمه قرآن، بی تا.
- ۱۱- دغاس، أحمد عبید؛ حمیدان، أحمد محمد؛ القاسم، إسماعیل محمود، إعراب القرآن الکریم، چاپ اول، دمشق: دارالمنیر، (۱۴۲۵ق).
- ۱۲- دهلوی، شاه ولی الله، فتح الرحمن بترجمة القرآن (تحقیق عبد الغفور عبد الحق بلوچ و شیخ محمدعلی)، چاپ اول، مدینه: مجمع ملک فهد لطباعة المصحف الشریف، (۱۴۱۷ق).
- ۱۳- رضایی اصفهانی، محمدعلی و همکاران، ترجمه قرآن، چاپ اول، قم: موسسه تحقیقاتی فرهنگی دار الذکر، (۱۳۸۳ش).
- ۱۴- رهنما، زین العابدین، ترجمه و تفسیر قرآن، تهران: انتشارات کیهان، (۱۳۴۶ش).
- ۱۵- زرقانی، عبد العظیم، مناهل العرفان فی علوم القرآن، (تحقیق: احمد شمس الدین)، الطبعة الاولى، بیروت: دار الکتب العلمیه، (۱۹۹۸م).
- ۱۶- زرکشی، بدرالدین محمد بن عبدالله، البرهان فی علوم القرآن (قدم له وعلق علیه مصطفی عبدالقاهر عطا)، چاپ اول، بیروت: دارالفکر، (۱۴۲۱ق).
- ۱۷- سیویه، عمرو بن عثمان، الكتاب (تحقیق عبدالسلام محمد هارون)، قاهره: مکتبه الخانجی، (۱۴۰۸ق).
- ۱۸- شعرانی، ابوالحسن، ترجمه قرآن، چاپ اول، تهران: انتشارات اسلامیة، (۱۳۷۴ش).
- ۱۹- صادق نویری، عبدالمجید، ترجمه قرآن، چاپ اول، تهران: سازمان چاپ و انتشارات اقبال، (۱۳۹۶ق).
- ۲۰- صفارزاده، طاهره، ترجمه قرآن، چاپ دوم، تهران: موسسه فرهنگی جهان رایانه کوثر، (۱۳۸۰ش).
- ۲۱- صفوی، محمدرضا، ترجمه قرآن، چاپ اول، قم: اسراء، (۱۳۸۵ش).
- ۲۲- کاویانپور، أحمد، ترجمه قرآن، تهران: سازمان چاپ و انتشارات اقبال، چاپ سوم، (۱۳۷۸ش).
- ۲۳- کمالی، سیدعلی، قرآن ثقل اکبر، چاپ اول، تهران: انتشارات اسوه، (۱۳۷۲ش).
- ۲۴- مجتوبی، سیدجلال الدین، ترجمه قرآن، چاپ اول، تهران: انتشارات حکمت، (۱۳۷۱ش).
- ۲۵- مشکینی، علی، ترجمه قرآن، چاپ اول، قم: الهادی، (۱۳۸۱ش).
- ۲۶- مصباحزاده، عباس، ترجمه قرآن، چاپ اول، تهران: سازمان انتشارات بدرقه جاویدان، (۱۳۸۰ش).

- ۲۷- معزی، محمدکاظم، ترجمه قرآن، چاپ اول، قم: انتشارات اسوه، (۱۳۷۲ش).
- ۲۸- مکارم شیرازی، ناصر، ترجمه قرآن، چاپ دوم، قم: دارالقرآن الکریم، (۱۳۷۳ش).
- ۲۹- میرزا خسروانی، علیرضا، تفسیر خسروی، چاپ اول، تهران: انتشارات اسلامی، (۱۳۹۰ق).
- ۳۰- نیومارک، پیتر، دوره آموزش فنون ترجمه ویژه مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد (مترجمان: دکتر منصور فهیم، سعید سبزیان)، تهران: رهنما، (۱۳۸۲ش).
- ۳۱- هاشمی، احمد بن ابراهیم بن مصطفی، جواهرالبلاغه فی المعانی و البیان و البدیع، قم، مطبعه مکتب الاعلام الاسلامی، (۱۴۱۰ق).

ب: مقاله

- ۳۲- ربانی، محمدحسن، گونه‌های تأکید در قرآن، پژوهش‌های قرآنی، شماره ۳۵ و ۳۶، پاییز (۱۳۹۳ش)، صص ۲۹۶-۳۲۱.
- ۳۳- رضایی اصفهانی، محمدعلی، روش‌ها و سبک‌های ترجمه قرآن، مجله ترجمان وحی، شماره ۱۵، صص ۳۳-۶۱.
- ۳۴- قلی‌زاده، حیدر، روش‌های ترجمه و توصیف زبان شناختی آن‌ها مبتنی بر ترجمه قرآن کریم، مجله بینات، سال یازدهم، شماره ۴۳، پاییز (۱۳۹۳ش)، صص ۱۳۴-۱۴۴.
- ۳۵- مصطفوی‌نیا، سیدمحمدرضی، نقد ساختار ترجمه حداد عادل و صفار زاده بررسی موردی ضمیر فصل، دوفصلنامه مطالعات ترجمه قرآن و حدیث، دوره ۱، شماره ۱، بهار و تابستان (۱۳۹۳ش)، صص ۱۱۵-۱۴۶.
- ۳۶- ناصری، مهدی، قرآن کریم با ترجمه محمدعلی اصفهانی و همکاران ترجمه معاصر وفادار به زبان فارسی، دوفصلنامه مطالعات ترجمه قرآن و حدیث، دوره ۱، شماره ۱، بهار و تابستان (۱۳۹۳ش)، صص ۱۴۷-۱۷۷.

ج: چند رسانه‌ای

- ۳۷- نرم افزار قرآنی المبین ۳، متن قرآن مجید و ترجمه قرآن به قلم حضرت آیت الله مکارم شیرازی.
- ۳۸- برنامه نور الأنوار ۲.